

Kouwe Drukte

jaargang 11 - nummer 28 - januari 2007

uitgave van

verzamelkring
De Doolster

Inhoud

Omslagillustraties	3
Een afscheid	3
In memoriam Piet Mutsaers	5
Schaatsenmaker op Texel	5
Het tegelbrugje (25)	6
'De beroemde Oudewaterse Roozenboomschaats'	8
Hakbeschermers	10
Schaatsbibliotheek (6)	13
Flitsen uit een schaatsverleden	16
Vitrine	18
Vitrine	19
Schaatsmuseum Jan van Eijk	20
Een Russische schaatscatalogus	21
Posten en stempels (2)	23
Boek en zopie	24
IJsspelen (4 en slot)	28
Winterse aantekeningen van een Friese boer	32
Tentoonstellingen	34

Medewerkers

Hedman Bijlsma, Anrie Broere, Ron Couwenhoven, René Diekstra, Minne Iedes Nieuwhof, Bart van de Peppel, Caroline van Staaveren, Remco Streng, Tom Streng, Simon Verschueren, Marianne van Zuijlen

ISSN 1572-4476

Omslagillustraties

Veel verzamelaars zullen bij het zien van de schaatsen die op de voorkant prijken hun schouders ophalen, maar toen René Dijkstra ze vanuit Amerika kreeg aangeboden was hij meteen verkocht. De smid die dit stel heeft gemaakt heeft voor zijn gevoel een tijdloos kunstwerkje afgeleverd. Doordacht, eenvoudig en van een sierlijke schoonheid. Hij denkt dat ze te dateren zijn zo rond 1860, over de oorsprong valt alleen maar te gissen.

Het paar schaatsen is één van zijn topstukken geworden, hij zou ze niet willen ruilen voor bijvoorbeeld een paar “zwaantjes”.

De bronzen baanveger op de achterkant staat sinds 1991 in de Hoofdstraat in Grou. De Leeuwarder beeldhouwer Karianne Krabbendam maakte het beeld ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum, 1940-1990, van de IJswegencentrale Idaarderadeel.

Een afscheid

De redactie van Kouwe Drukte ondergaat in de naaste toekomst een verjonging. Na Tom trekken mijn persootje en op termijn ook Anrie zich uit de redactie terug om plaats te maken voor een volgende generatie. Mijn eerste contact met de Poolster liep via mijn collega Thijs Visser, die schaatsen verzamelde en meedeed aan de bijeenkomsten van de Poolster in Arnhem. Ikzelf dreigde ook nog even verzamelaar van schaatsen te worden toen ik een kleine collectie schaatsen van Thijs overnam. Maar daar is het bij gebleven. Wel werd ik nauwer bij de Poolster betrokken toen ik aan Nico Mulder aanbod om voor Kouwe Drukte een artikeltje over schaatsers op tegels te schrijven. Nou ja één artikel, misschien zou het na enige moeite lukken om ook nog een tweede artikel eruit te persen. Ik schreef de artikelen met de hand en riep de hulp van een kleinzoon in om mijn tekst in een computer in te voeren. Mijn vrouw zag die bui hangen, tenslotte kon deze

knaap ook niet altijd voor pake klaar staan en had de school prioriteit. Zij overviel mij daarom met de aankoop van een computer. Sindsdien ben ik van dit vehikel een fan geworden zo erg zelfs dat ik onlangs een afspraak met de huisarts heb gemaakt omdat ik last van mijn rechter arm heb wat kan wijzen op een computerarm. Ik ben nu al met mijn derde computer bezig. De serie van twee artikelen is ondertussen uitgedijd tot een reeks van vijftientig. Zie dit nummer met een afsluitende bijdrage over het elfstedentochtbrugje. Niet dat ik geen stof meer heb. Want het gaat net als bij schaatsen je komt steeds weer wat interessants tegen. Misschien bundel ik de verhaaltjes over dit onderwerp nog eens, om ze in een boekje het licht te doen zien.

Mijn werk als redactielid begon met het nummer van Kouwe Drukte dat in januari 2001 verscheen. In dat nummer staat voor het eerst mijn naam als redactielid

vermeld. Mijn ambtstermijn heeft dus zes jaar geduurd. Mijn taak in de redactie is nooit precies omschreven. Om de redactiewerkzaamheden te stroomlijnen werden door de redactie richtlijnen voor auteurs opgesteld, die helaas bij enkele potentiële auteurs niet in goede aarde zijn gevallen. Ik kan me dat wel wat voorstellen. Mogelijk hadden ze wat anders gesteld moeten worden. De richtlijnen zijn mijns inziens vooral een aanwijzing hoe de redactie het liefst de kopij aangeboden krijgt. Maar ze mogen geen sta in de weg zijn voor Poolsterleden om kopij in te sturen. De redactie moet er uiteindelijk voor zorgen dat de kopij in een vorm komt Kouwe Drukke waardig. Dat houdt in dat teksten vaak wat bijgeschaafd moeten worden. Die vrijheid moet een redactie hebben. De meeste auteurs hebben hiervoor wel begrip. Helaas zijn er een enkele keer spanningen geweest, die ook in goed overleg niet opgelost konden worden. Gelukkig hebben we, heel democratisch, ook nog een redactiestatuut.

Mijn tijd in de redactie valt in twee perioden uiteen. De periode tijdens en na Bart van de Peppel. Toen Bart in de redactie zat werd Kouwe Drukke in eigen beheer uitgegeven. Samen zaten we vaak achter de computer bij hem thuis op zolder, met het zicht op zijn collectie schaatsen, de teksten persklaar te maken en wanneer nodig, om bijvoorbeeld afbeeldingen in te passen, deze een enkele maal iets te wijzigen. Vervolgens zorgde Bart voor de verdere afwerking (nog een grote klus), inclusief het verzendklaar

maken van de nummers. Om kosten te sparen werden deze bij de Poolsterleden uit de regio Bennekom persoonlijk door hem thuis bezorgd. In de periode na Bart vervielen deze werkzaamheden en wordt Kouwe Drukke bij De Gans in Amersfoort gedrukt. In die eerste periode was ik meer bij de uitgave van een nummer betrokken dan tegenwoordig. Mijn taak beperkt zich nu tot redactiewerk. Daardoor is mijn relatie afstandelijker geworden. Een achteruitgang vind ik - en bij een vorige gelegenheid bracht ik dit ook al eens naar voren - dat er nu minder ruimte voor de afbeeldingen is. Wat mij betreft: meer en groter plaatjes en minder tekst. Eén wens is niet te realiseren zonder de medewerking van de Poolsterleden. Dat betreft artikelen over schaatsen. In de redactie dreigt de expertise op dit terrein straks te verdwijnen en dan wordt het misschien nog moeilijker om over dit kernonderwerp voldoende stof te garen. Er is wel eens gesteld dat vijftien procent van de inhoud van Kouwe Drukke over schaatsen moet gaan, maar dat halen we nooit. De redactie moet van mij geen bijdragen over schaatsen sec verwachten. Mijn schaatsverstand is als die van een kind, onwetend en daardoor onschuldig. In ieder geval zal ik straks aan de zijlijn het wedervaren van Kouwe Drukke met interesse volgen. Bijdragen mijnerzijds voor Kouwe Drukke beveel ik alvast in de welwillende aandacht van de redactie aan. In ieder geval was het een leuke en leerzame tijd, reden alleen al om eens een tijdje in de redactie van ons orgaan mee te gaan

werken. De werksfeer in de redactie is in mijn tijd altijd heel prettig geweest. Mijn tijd van gaan is nu gekomen. Misschien maar goed. Ook Kouwe Drukke moet met de tijd meegaan en daarvoor kan het goed

zijn dat anderen het redactievaandel overnemen.

Adieu,

Minne Iedes Nieuwhof

In memoriam Piet Mutsaers

Op 12 december vroeg in de ochtend bereikte mij het bericht dat Piet Mutsaers overleden was. Dat gaf een grote schok, dit was niet te begripen.

Piet was al sinds 1994 een verwoed lid van onze vereniging De Poolster, waar hij heel veel plezier aan beleefde met zijn mede verzamelaars van oude schaatsen en winterse attributen. Elke keer weer keek hij uit naar de jaarlijkse Poolsterverzameldag begin oktober, hij sloeg er geen een over. Sinds hij gepensioneerd was, heb ik veel met hem door het hele land getreind op zoek naar aanvulling op onze verzamelingen en ook voor het bezoeken van onder anderen schaatsmusea zoals Hindeloopen,

Hoogezand en Naaldwijk. We hebben veel samen gepraat en ik heb een hele fijne tijd met hem gehad. Maar zijn grootste passie was toch het fietsen. Zo had hij kortgeleden het plan opgepakt om naar zijn geliefde Thailand te gaan, om daar twee maanden te fietsen. Op 1 december stapte hij in het vliegtuig om dat te gaan ondernemen, maar helaas is hij er niet in geslaagd deze uitdaging te volbrengen. Op 11 december is hij in Thailand plotseling overleden.

Wij van De Poolster wensen zijn kinderen, Loes Bodifée en verdere familie heel veel sterkte toe om dit verlies te kunnen verwerken.

Simon Verschueren

Schaatsenmaker op Texel

An de lijst van schaatsenmakers, die door Wiebe Blauw in *Van glis tot klap-schaats* zo prachtig op poten is gezet en in de laatste 'Kouwe Drukke' nog aanzienlijk kon worden aangevuld, kan opnieuw een naam worden toegevoegd. Op 19 januari 1889 adverteerde J.G. Mooijen Wsz uit de Waalderstraat in Den Burg op Texel met '*beste eigengemaakte schaatsen*' in de Texelse Courant. Dat herhaalde hij een jaar later, toen het ook weer pittig vroom,

nog diverse keren. Daarna verdwenen de advertenties van Mooijen uit de kolommen van de Texelse Courant. Over de schaatsen van Mooijen heb ik verder niets kunnen ontdekken. De advertenties zijn uiterst summier. In 1889 adverteerde de Texelaar zijn eigen gemaakte schaatsen samen met een koeienschaar '*met best mesje*'. En dat was alles. Maar hij hoort dus wel thuis op de lange lijst van Nederlandse schaatsenmakers.

Ron Couwenhoven

Het tegelbrugje (25)

Ik neem afscheid, als redacteur maar ook als schrijver van een serie artikeltjes over schaatsers op tegels. Zoals aangekondigd zou deze laatste bijdrage over het elfstedentochtbrugje gaan. Ik werd erop gewezen dat deze benaming verwarrend is omdat hiermee eigenlijk het brugje bij Bartlehiem bedoeld wordt. U weet wel dat brugje dat in het duister opduikt na een vaak barre solotocht door het donkere noorden van Friesland over ondergesneeuwde vaarten en met een snijdende oostenwind tegen, een teken van hoop dat vermoeide schaatsers nieuwe moed geeft om door te zetten, eerst nog naar Dokkum en dan richting Leeuwarden. Misschien haal ik het. Dat staat zeker wel vast wanneer je het laatste brugje op de elfstedentochtroute, de Kanterlandse brug over de Murk tussen Giekerk en Lekkum, gepasseerd bent.

Dit brugje is een kunstproject en wordt volgens een ontwerp van Marcel Blok en Bas Lugthart bekleed met tegels. Hierop

worden blauwe tegels aangebracht met de portretten van schaatsers die één of meerdere keren aan de elfstedentocht meededen en deze uitreden.

Op 22 juni 2001 vond de officiële opening plaats door Henk Kroes, de voorzitter van de elfstedenvereniging. De tegels zijn dank zij de medewerking van de computer zo geplaatst dat als men ver genoeg van de brug verwijderd is men op de noordkant het beeld van rijdende schaatsers ziet verschijnen.

Om verarring te voorkomen zullen we dit brugje maar het tegelbrugje noemen. Het monument zelf draagt als titel "It sil heve". Men hoopt het project in 2009 klaar te hebben, wanneer de Elfstedenvereniging honderd jaar bestaat. Mogelijk zijn er dan meer dan 9000 tegels geplaatst. Het tegelbrugje trekt veel belangstelling en is in diverse toeristische programma's opgenomen. In de herfst van 2001 werd het tegelbrugje bezocht door Maxima en Willem-Alexander, die zelf in 1986 aan de Elfstedentocht meedeed en deze uitreed.

Als er onder de Poolsterleden nog belangstelling voor deelname bestaat dan kunnen deze zich opgeven bij de stichting "It sil heve" (postbus 1288, 8906 CG Leeuwarden)

In 2001 deed ik een oproep om een foto van Poolsterleden die aan deze actie hebben meegedaan. Enkele leden hebben hierop gereageerd. De kwaliteit van de

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

toegezonden foto's is onvoldoende om ze goed af te beelden in Kouwe Drukte.

Toch wil ik dat doen en er een prijsvraag

Foto 5

Foto 6

aan verbinden.

Wie zijn de afgebeelde personen?

De oplossing kan aan mij toegestuurd worden. Door deze redacteur in ruste wordt als prijs een fles Beerenburg in het vooruitzicht gesteld. De winnaar krijgt deze uitgereikt op de eerstvolgende jaardag in Lelystad. Zijn er meerdere winnaars dan zal de inhoud van de fles gelijkelijk over hen verdeeld worden. Het is niet de bedoeling dat de fles gevuld mee naar huis gaat. Wel zullen op de fles de handtekeningen prijken van prominente Poolsterleden. Daarmee is de fles een uniek verzamelaarsitem geworden dat ongetwijfeld eens op een schaatsveiling hoge ogen zal gooien.

Ik had deze serie willen afsluiten met een foto van het tegelbrugje met mijn persoon erop. Ik kom er in gedachten schaatsend onder vandaan met in mijn hand een bordje met het opschrift *Adieu, ik heb het gehaald!!* Nu laat ik dat bij gebrek aan zo'n foto aan uw fantasie over. Excuses! Meskien oant sjen.

Minne ledes Nieuwhof

'De beroemde Oudewaterse Roozenboomschaats'

Montfoorter Bernhard Weber is een verzamelaar in hart en nieren. De medische administrateur in ruste heeft tal van verzamelinteresses, waarbij hij opmerkelijk genoeg wars is van suikerzakjes, munten, postzegels en sigarenbandjes.

denboer, zijn een tweetal attributen die prominent aanwezig zijn temidden van de enorme hoeveelheid prullaria. Grootste wens van Weber is een permanente ruimte waar hij Montfoorts geschiedenis aan 'de Knopendraaiers' kan tonen.

In de regionale media vertelt Weber met regelmaat over zijn verzamelpassie en tijdens exposities toont hij de grote diversiteit van zijn verzamelingen. Zo exposeerde hij onlangs in de plaatselijke bibliotheek zijn collectie oude bakkersspullen, die hij ooit opkocht bij bakker Melis uit de Utrechtse Twijnstraat. De oprichting van een Montfoortse Oudheidkamer vergt momenteel veel hobbytijd van Weber. De oud-Utrechter, die zichzelf als 'schooier' typeert, heeft een kelderruimte van het stadskantoor volgestouwd met een enorme verzameling Montfoortse eigenaardigheden. Een kolossaal portret van koningin Juliana, geschilderd door Joop Joosten en de oude fiets van Keizer, de joodse vod-

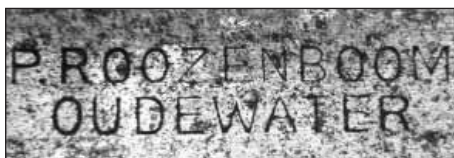
P. Roozenboom

Mijn aandacht voor Weber werd getrokken door een foto in een advertentieblad met als ondertekening *Bernhard Weber met de beroemde Oudewaterse Roozenboomschaats*.

Daar ik, als één van de auteurs van het boek, *'t Kan vriezen, 't kan dooien*, kan bogen op een ruime kennis van de Oudewaterse schaatswereld verbaasde de vondst van een in Oudewater geproduceerde schaats mij in hoge mate.

Polsbroeker Dirk Schakel, Hazenbroek uit Driebruggen en de Hekendorper Kramer zijn allen regionale schaatsenmakers die mij bekend waren. Roozenboom uit Oudewater was voor mij, maar ook voor de

teur van *Van glis tot klapschaats*, echter een onbekende naam. Nieuwsgierig naar de Oudewaterse schaats was een afspraak met Weber dan ook snel georganiseerd. Gezeten temidden van Montfoorts oudheidkundige schatten blijkt al snel dat ook houten schaatsen tot het brede verzamelrepertoire van Bernhard Weber behoren. Tal van fraaie modellen heeft hij op rommelmarkten, ondanks zijn aversie 'tegen dat geren naar kramen', op de kop getikt. Verschillende exemplaren zijn gestempeld met voor mij onbekende merktekens zoals 'W. v. Gelder' en 'C.V.', het merkteken 'V.&Z.' met daarboven drie eikels aan een takje is het meest opmerkelijk. Mijn speciale aandacht gaat echter uit naar de Oudewaterse schaatsen. Het zijn Zuid-Hollandse baanschaatsen met een prachtig gevormde korte hals en ze zijn gemaakt van beukenhout. Het staal is zichtbaar met de hand op het ijzer geweld. Ribbels in de hals maken duidelijk aan welke voet de schaats gedragen dient te worden.

Het stempel draagt de tekst *P. Rozenboom Oudewater*.

Weber kocht de schaatsen op de jaarlijkse rommelmarkt van de Nederlands Hervormde kerk in Oudewater en betaalde niet meer dan vijf euro voor het duo.

Van stoker tot smid

Onderzoek in het Oudewaters stadsarchief leert mij dat de schaatsen zijn gemaakt door smid Pieter Rozenboom. Deze telg van werkman Martinus Rozenboom en Johanna van Dam werd geboren op 11 september 1871

in Oudewater. In zijn jonge jaren was hij stoker. Hij was waarschijnlijk werkzaam bij een lokale smid of bij machinefabriek De Hollandsche IJssel, waar baggermachines werden gemaakt. Na omzwervingen naar Schalkwijk en Zuidland keerde hij in 1896 als loodgieter terug naar Oudewater. In 1904 trad hij in het huwelijk met de Reeuwijkse Jannetje Kruijt. In dat jaar stond hij in het bevolkingsregister geregistreerd als zelfstandige smid. Zijn smederij

in de dertiger jaren nog een derde systeem op de markt. Dit werd genoemd de Hudora-Cirkelklemmen (Hudora-Kreisklammer). Het principe is heel eenvoudig. Bij de oude constructie zitten de aanhechtingspunten in het leer, de cirkelklem berust op het omgekeerde principe. Hierbij worden door de cirkelvormige aanhechtingsvlakken enige laagjes leer omsloten. Bij het oude systeem kon het leer door de druk van de aanhechtingspunten naar alle kanten uitzetten. Bij de cirkelklemmen kan het in de cirkel besloten leer geen kant meer uit. Dit wordt nog bevorderd doordat de binnenkant van de cirkel schuin is. Bij dit laatste systeem is het niet nodig dop-

jes in het leer te slaan. Deze twee systemen bleven nog lang naast elkaar bestaan, want in een catalogus van Hudora uit de zestiger jaren worden de Kreisklammer en de Absatzschoner nog steeds genoemd.

Ook bij het merk Polar kwam een vergelijkbaar systeem voor. Nico trof bij schaatsen van het type Kamerad een gebruiksaanwijzing aan. Het bijzondere hierbij was dat er ook messing plaatjes bijgeleverd werden die onder de hak bevestigd moesten worden. Vrijwel zeker dateert dit systeem van na de Tweede Wereldoorlog, want het setje met plaatjes en spijkertjes was in een luchtdicht plastic zakje verpakt.

De firma Stürmer heeft iets dergelijks op de markt gebracht en maakt in een folder uit het seizoen 1955/56 reclame voor de *Druckknopf-Absatz-Klammer*.

Om aan dit systeem extra aandacht te schenken voegt deze firma nog een aardig rijmpje toe:

*Heiner hat's schon gut bedacht,
als den Kauf er hat gemacht:
Nur den Druckknopf kam in Frage,
denn der hält in jeder Lage*

*Wenn Du Schlittschuh kaufst, gib acht!
Mancher schon hat's falsch gemacht.
Mach's wie Heiner, der hat Ruhe,
denn Stürmer-Klammer
schont die Schuhe.*

Bij het vorige artikeltje in Kouwe Drukte 26 heb ik er niet aan gedacht in mijn eigen Duitse catalogi te kijken of daar ook Absatzschoner of Absatzklammer te koop werden aangeboden. Dit bleek inderdaad wel zo te zijn.

In twee catalogi van de Gloria schaatsenfabriek uit Remscheid uit de dertiger jaren (seizoen 1933/34 en 1938/39) worden Absatzklammer eveneens te koop aangeboden.

In een catalogus van de firma Joh. Pet. Becker jr. uit Remscheid uit het seizoen 1939/40 trof ik een hakkleem van een andere constructie aan.

Aan de binnenzijde van het klemmechanisme zitten hierbij plaatjes met groeven die bij het aandraaien het aangrijpingvlak

stevig tegen de hak drukken en bij het losdraaien geen beschadigingen zouden moeten achterlaten.

Samenvattend kan men concluderen dat de hakbeschermers en de hakklemmen zowel vóór als na de Tweede Wereldoorlog toegepast werden.

Nico vraagt zich af of deze hakbeschermers werkelijk de hakken beschermen.

Hem lijkt dit eerder een kreet die verzonnen is door reclamejongens. Want, zegt Nico, hakklemmen zijn eigenlijk niets anders dan de snijgedeelten van holpijpen.

Een holpijp is een cirkelvormige beitel die wordt gebruikt door onder andere leerbewerkers om een rond gat in leer te slaan.

Wanneer je nu éénmalig zo'n hakkleem netjes in de hak van de schoen draait dan zal de hak niet beschadigd worden.

Draai je echter regelmatig de hakkleem in je schoen, dan gaan de cirkels elkaar overlappen met als gevolg dat de hak onherstelbaar beschadigd wordt.

Niet voor niets worden de schaatsen met deze hakklemmen in Duitsland *Hackenreisser* en in Nederland hakkenmoordenaars genoemd.

Als ludiek bewijs stuurde Nico mij een kerstkaart toe met een aantal elkaar overlappende afdrukken van de Kreisklammern.

De kaart was van goede kwaliteit!

Hij heeft het overleefd.

Annie Broere

Schaatsbibliotheek

Aflevering 6: Winterlandschappen en ijsgezichten

Zelfs een verzamelaar grijpt een verhuizing aan om hier en daar schoon schip te maken.

Nee, begrijp me goed, natuurlijk zette ik geen waardevolle verzamelstukken bij het oud vuil. Maar ik heb wel het een en ander opgeruimd uit de dagen van weleer toen je nog brieven en briefkaartjes schreef. En ook correspondentie uit de tijd dat je nog met typemachine en carbonpapier werkte. Ergens in de jaren tachtig vroeg ik per brief aan het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch of ze me de catalogus van hun wintertentoonstelling in 1984 konden toesturen.

Hun reactie heb ik niet meer, maar bij ontvangst was ik bar teleurgesteld: de catalogus was al uitverkocht...

Enkele weken geleden gingen mijn vrouw en ik op avondvisite bij een medeverzamelaar uit de Poolster-gelederen. Zijn fraai uitgestalde collectie oogde daar rond het trapgat op de zolder heel uitnodigend. Niet voor het eerst bij dit soort bezoekjes zagen we weer dingen waarvan we het bestaan niet eens wisten.

En warempel, daar lag ook het boekje *Winter in Holland. De uitbeelding van de winter vanaf de 17e eeuw tot heden*.

Inderdaad: de bewuste catalogus uit januari/februari 1984.

Nooit eerder gezien en eigenlijk als het ware gewist van je persoonlijke geheugenschijf in de bovenkamer.

Laat op diezelfde avond googelden we thuis even op internet en ziedaar: een boekwinkeltje in het zuiden des lands had deze uitgave in de aanbieding.

Drie dagen later meldde ik tijdens de jaarvergadering van de ijsclub, waarvan we beiden lid zijn, een oprecht verbaasde collega Jan dat ik die ochtend *Winter in Holland* aan de verzameling had toegevoegd.

Ter plaatse was overigens nog een Poolster-collega present. Eentje die ik ruim een maand eerder opgetogen zag rondbanjeren tijdens onze oktoberbijeenkomst in Lelystad. Hij had die ochtend net de *Catalogus der tentoonstelling van Hollandsche Winterlandschappen uit de 17e eeuw* bemachtigd. Kenners weten dan dat ik het over de zogenaamde Goudstikker-

catalogus uit 1932 heb. Die kom je bepaald niet elke dag tegen. Ik heb er tenminste jaren naar moeten zoeken. Gedrieën waren we het die novemberavond over één ding roerend eens: catalogi van wintertentoonstellingen zijn maar al te vaak gewilde items voor de schaatsboeken-collectie.

Cultuurbezit

Generaties schilders, tekenaars en grafici hebben hier te lande winterlandschappen en ijsgezichten in beeld gebracht. Zij hadden oog voor zowel de vreugde als de plagen die dit jaargetijde met zich meebracht. De wisseling der seizoenen is altijd al een geliefd thema in de kunst geweest.

Maar allengs werd vooral het wintergezicht een genre dat bij kunstenaars en ook bij het kijkende en kopende publiek tot de verbeelding sprak.

De eigenlijke geboorte van het winterlandschap vond plaats in de Zuidelijke Nederlanden, waar Pieter Brueghel de Oude zijn eerste wintervoorstellingen schilderde. Later volgde het Noord-Nederlandse winterlandschap met al heel snel Hendrick Avercamp als een van de eerste belangrijke namen.

Ik ga me hier absoluut niet opwerpen als kunstkenner. Ben ik ook helemaal niet. Voldoende is slechts de constatering dat de schaatsliefhebber die iets aan de weet wil komen over oorsprong en ontwikkeling van het schaatsenrijden in ons land absoluut niet om dit geweldig stuk cultuurbezit heen kan.

Bij mijn talrijke presentaties voor ijsclubs,

historische kringen, en dergelijke laat ik altijd enkele beroemde winterlandschappen uit de Gouden Eeuw zien om de aanwezigheid van iets te laten proeven van de aloude vaderlandse schaatsbeleving.

'Koud tot op het bot'

Veel leden van onze verzamelkring zijn in het bezit van het boek *Koud tot op het bot* van Evert van Straaten.

Er gaat geen ruilbijeenkomst voorbij of er liggen wel een of meer dubbele exemplaren op de tafels in de welbekende Lelystadse scholengemeenschap.

Niet iedereen zal zich echter realiseren dat deze informatieve uitgave óók diende als begeleidende publicatie bij een gelijknamige tentoonstelling in 1977.

Dat boek bevat boeiende details over de gebruiken en de attributen op het ijs, over het oer-Hollandse wintervermaak, en ga zo maar door. Andere catalogi benadrukken soms meer de kunsthistorische aspecten van een expositie. Zo herinner ik me een bezoek aan de tentoonstelling *Frozen Silence* in 1982.

In Galerie Waterman aan het Rokin in Amsterdam werden toen vooral schilderijen van Hendrick en Barent Avercamp geëxposeerd. Oog in oog met de originele kunstwerken zag ik details die je eerder bij reproducties in boeken waren ontgaan. Natuurlijk kocht ik ter plaatse de gelijknamige Engelstalige catalogus.

Die wisselwerking – kennisname van het origineel en aanvullende informatie in de begeleidende uitgave – verrijken de kennis

over onze boeiende wintergeschiedenis. Nog nadrukkelijker staat in het geheugen geprent de rondwandeling in het Haagse Mauritshuis toen daar rond de jaarwisseling 2001/2002 de tentoonstelling *Winters van Weleer* stond opgesteld.

Een juweeltje! Sindsdien koester ik het toen verschenen boek onder redactie van Ariane van Suchtelen.

Een prachtige catalogus, maar ook een uitgave met een zeer informatieve inleiding. Neem alleen het hoofdstuk *Gevaar, liefde, sport en spel op het ijs* dat een knappe samenvatting geeft van hetgeen je allemaal op de schilderijen aantreft.

Daar in Den Haag raakte ik in de ban van het paneel *Winter* van Adriaen van de Venne met als direct gevolg dat ik op winteravonden mijn geachte toehoorders scabreuze details in een ijsgezicht zit uit te leggen...

Kleine IJstijd

De periode waarin talloze fraaie wintergezichten tot stand kwamen - zeg maar vanaf het eind van de zestiende tot het midden van de negentiende eeuw - wordt vanwege de lagere temperaturen door klimatologen wel de Kleine IJstijd genoemd.

Het is tegelijkertijd de titel van een Duitse tentoonstelling die in dezelfde tijd als *Winters van Weleer* werd georganiseerd. Eind 2001 in Berlijn en aansluitend in Hamburg stond de expositie *Die "kleine Eiszeit" - Holländische Landschaftsmalerei im 17. Jahrhundert* geprogrammeerd. Daarin werden overigens niet alleen de

wintergezichten getoond, maar ook schilderijen met landschapsthema's uit andere perioden van het kalenderjaar.

In de fraaie catalogus benadrukt de schrijver van het voorwoord dat de Nederlanders in de 17e eeuw 'begeesterte' schaatsenrijders waren.

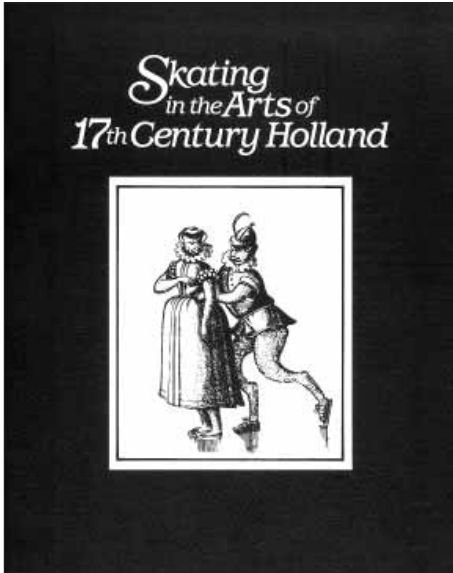
Kijk maar naar de talloze ijsgezichten. Maar het valt hem tegelijkertijd op dat je op de zomerlandschappen veel minder recreatieve bezigheden ziet.

Zijn grappige conclusie: de Nederlander moet in de 17e eeuw absoluut geen enthousiaste zwemmer zijn geweest

Nu ik toch in het buitenland ben aangeland noem ik ook nog een Amerikaanse catalogus: *Skating in the Arts of 17th Century*

Holland. Die publicatie van Laurinda S. Dixon verscheen in 1987 ter gelegenheid van een tentoonstelling in het Taft Museum in Cincinnati, Ohio.

Een leuke, informatieve uitgave (in zwart-wit) met hoofdstukjes als *The history of Ice Skating*, *Skating As Allegory* en *The Dutch Tradition in America*.

'Echte Winters'

Het zijn vooral de schilders van het Hollandse winterlandschap in de Gouden Eeuw geweest die wereldwijde bekendheid kregen.

Flitsen uit een schaatsverleden

Op vrijdag 17 november j.l. was ik aanwezig op een avond georganiseerd door de Stichting de Sportwereld (www.desportwereld.nl).

Maar terecht schenkt die Brabantse catalogus waarmee ik deze bijdrage begon ook aandacht aan de ontwikkeling in latere eeuwen.

Louter als voorbeeld wijs ik op een tentoonstelling eind 2003 in het Stedsmuseum in Woerden: *Echte winters. Nederlandse landschapschilders 1875-1940*. Ook hier verscheen een aantrekkelijk boekje met dezelfde titel, die ik graag een plaatsje gaf op de boekenplank met catalogi.

En voor attente lezers me daarop wijzen, eindig ik met de stelling dat de winter natuurlijk niet alleen door Nederlanders is verbeeld.

Ook kunstenaars in andere landen schilderden winterlandschappen en ijsgezichten. Graag blader ik bijvoorbeeld in de catalogus *Winter* met prima achtergronddocumentatie bij de gelijknamige expositie (febr./maart 1986) in het Hood Museum of Art, Dartmouth College in het Amerikaanse Hannover (New Hampshire).

Ook Bruegel zou ongetwijfeld de Japanse landschappen van latere generaties hebben geapprecieerd, aldus Clifton C. Olds in een boeiend essay.

Hedman Bijlsma

Er stonden drie lezingen op het programma die gehouden werden door Hedman Bijlsma, Max Dohle en Jos de Koning. Respectievelijk: korte baan schaatsen, de

schaatscanon en het wereldrecord 1500 meter onder gelijke omstandigheden. *Hedman Bijlsma* vertelde over de teloor- gang van de korte baan door invloeden van notabelen, TV, noren en kunstijsbanen en het gebrek aan natuurijs.

Max Dohle presenteerde zijn schaatsca- non (<http://www.werkijs.nl/canon.html>) en constateerde ook dat er bij het schaatsen een botsing was geweest tussen de elite (lange baan) en het volk (korte baan). Er ontstond een levendige discussie over de reden waarom er linksom geschaatst wordt.

Was het omdat je in Engeland het vei- ligst een hardlooprondje maakte links om of omdat de IAAF (Internationale Atletiek Unie) dat onderzocht heeft voor de Olympische Spelen in 1908 te Londen.

De IAAF ontdekte dat bepaalde hersenen beter ontwikkeld waren en dat linksom dan het beste werkte. De schaatswereld zou dat gevolgd hebben.....

Wel vroegen enkele aanwezigen af of rechtshandigen nu in het voordeel zijn ten opzichte van linkshandigen omdat bij hen het goede deel van de hersenen is ontwikkeld.

Jos de Koning zette alle wereldrecords van de laatste 50 jaar op de 1500 meter naast elkaar. Omdat deze onder zeer wisselende

omstandigheden zijn gereden heeft hij geprobeerd om dit zoveel mogelijk verge- lijkbaar te maken.

Hij compenseerde voor hoogte/licging van de ijsbaan, ijs/glijweerstand, schaatspak- ken en (klap)schaatsen. En dan was er nog een verschil en dat bleek een tongenlos- makend verschil: de strategie.

Na onderzoekingen bleek dat er grote winst te halen is om voor de zo efficiënt moge- lijke anaërobie strategie te kiezen. In Salt Lake City, waar hij in 2002 de onderzoekin- gen deed, bleek dat de beste methode van starten te zijn.

Op de vraag waarom dat niet zo bekend is in Nederland, gaf Jos aan dat hij dit verhaal het meest in het buitenland vertelt omdat zij daar geïnteresseerd zijn in wat hij ont- dekt heeft. Waaruit maar weer blijkt dat genieën het minst worden gewaardeerd in eigen land.

Al met al een leerzame avond, waarbij ik ook nog op een boek stuitte, waarvoor het initiatief door de Stichting de Sportwereld genomen is. *Het Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis* is een veelomvattend overzicht van titels, periodieken en studies op het gebied van sportgeschiedenis.

Voor onze boekenverzamelaars en historici een aanrader.
Caroline van Staaveren

Vitrine

Afbeeldingen bij Minne Iedes Nieuwhof/Bart van de Peppel.
Het Schaatsmuseum Jan van Eijk.
Foto's Bart van de Peppel

Wirth krulschaats
De krul is voor de veiligheid
omgebogen tot een oog

Multiplex schenkels
waarop houtjes van
schoonrijschaatsen
model Hollands Noor-
derkwartier zijn
gezet

Kinderkrulschaats

Metalen schoonrijschaats
"Bandor":
Bij het verwijderen van de
schoenen van de schaatsen
werd het etiket ontdekt

Drie paar Zwanenschaatsen!

Afbeelding bij Tom Streng. 'De beroemde Oudewaterse Roozenboomschaats'

Foto Remco Streng

Schaatsen van Roozenboom, Oudewater

Het Schaatsmuseum Jan van Eijk

Het begon zo'n 26 jaar geleden toen Teun Sluis in Wervershoof zijn collectie schaatsen en andere winterse objecten den volke toonde. Bij een bezoek aan die tentoonstelling werd de interesse bij Jan gewekt. Daarmee deed een nieuwe figuur zijn intrede in het toen nog kleine wereldje van schaatsenverzamelaars. Lid nummer 32 van De Poolster deed al mee aan een bijeenkomst van De Poolster toen deze onder het genot van een boerenkoolmaaltijd in het chique restaurant De Vijf Vlieghe, waar Jan Biegelaar kok was, eenmalig in Amsterdam gehouden werd.

Het verzamelaarvirus is nog altijd actief, wat bijvoorbeeld blijkt uit bezoeken aan alle mogelijke beurzen, zoals die in de Veemarkthallen in Utrecht. Al wordt de spoeling dunner, en dat vind je al gauw als je de trotse bezitter bent van drie paar zwaantjesschaatsen, vaak lukt het toch nog iets te vinden dat in de collectie ontbreekt. Magda, zijn vrouw is denk ik uit het zelfde hout gesneden en dook in een winkeltje ergens in Drente het boekje Wadden-IJstochten – Schiermonnikoog winter 1928-'29 op voor de spotprijs van vijf euro. Een goed netwerk is ook belangrijk. Ten bewijze daarvan liggen in het museum verschillende attributen van Henk van der Grift, die in de zestiger jaren naam maakte als schaatser. Als schaatser is Jan zelf ook nog actief.

Eenmaal per week is hij in Utrecht te vinden. Een prijzenkast van Jan himself geeft een indruk van zijn sportieve pres-

taties, waaronder een tegel van het Elfstedentochtbrugje met de vermelding dat hij meedeed aan de tochten van 1985, 1986 en 1997. Wie zijn schaatsen professioneel wil laten slijpen kan ook bij hem terecht. Om het beeld compleet te maken: Magda jureert bij de wedstrijden van de KNSB in Utrecht.

Op een gegeven moment begin je bij ijsclubs bekend te worden als iemand die een leuke verzameling schaatsen heeft en word je uitgenodigd om je collectie ten toon te stellen. De eerste paar keren is dat leuk. Je komt ook nog eens mensen tegen die wat hebben en dat tegen een vriendenprijsje of voor niets aanbieden. Maar dat inen uitpakken van alle mogelijke dingen die mee moeten en her en der in het huis tot onder de bedden van de kinderen opgeslagen liggen, is steeds weer een hele klus. Ook al sta je er niet alleen voor en heb je een meelevende en meewerkende vrouw. Dan komt de gedachte boven: laten wij niet meer naar de mensen gaan, maar laat de mensen naar ons toe komen. Het idee van een eigen museum is geboren. Zo prijkt in Tienhoven op de Laan van Niftarlake 49 nu trots het bordje Schaatsmuseum. Dat ging niet vanzelf. Er moest een speciale ruimte voor dit doel bijgebouwd worden. Dat gaat in ons overvolle kikkerlandje niet vanzelf. Zeker niet in de regio Tienhoven waar het landelijk schoon bij de autoriteiten hoog in het vaandel staat. Maar na een tijdlang soebatten bij de gemeente kwan de

vergunning af en werd vier jaar geleden het museum geopend. Het was niet moeilijk het museum vol te krijgen. Op een zeer doelmatige manier zijn in een betrekkelijk kleine ruimte de vele schaatsen van de collectie Van Eijk systematisch en goed gedocumenteerd uitgesteld.

Met daar tussendoor veel andere zaken die met het schaatsen te maken hebben, zoals prenten, boeken en veel leuke hebbedingetjes. Een bezoek aan het museum begint met een filmpje over verschillende aspecten van het schaatsen en om helemaal in de stemming te komen met een glas Glühwein.

Een museum dat zeker de moeite van een

bezoek waard is! Het is op afspraak te bezoeken (tel. 0346 281789).

Nu de schaatsen, waar het bij veel Poolsterleden in de eerste plaats om gaat. Gelukkig kent Kouwe Drukke een *Vitrine* en was Bart van de Peppel erbij voor de foto's. Als twee schaatskenners zoals Jan en Bart aan de praat raken is het einde zoek. Toch zag Bart kans tussen de gesprekken door enkele bijzondere exemplaren op de gevoelige plaat (of kun je dat tegenwoordig niet meer zo zeggen?) vast te leggen. Het resultaat is uitgesteld in de *Vitrine*.

Minne Iedes Nieuwhof

Een Russische schaatscatalogus

In Kouwe Drukke 11 van april 2001 heb ik een artikel geschreven over *Drie bijzondere catalogi en het mogelijke plagiaat van Pim Mulier* en de tekeningen die daarin stonden.

Deze tekeningen staan ook in de catalogus over de Groningse Duplexschaatsen. Er is echter één verschil. In de Duplexschaatscatalogus zijn de tekeningen gesigeneerd met W. Mulier en in de Russische met N. Jermolov. Mijn vraag was toen: wie was de oorspronkelijke tekenaar, Pim Mulier of N. Jermolov? Zelf dacht ik de Rus, maar Niko Mulder dacht er anders over en zag Pim Mulier als de oorspronkelijke tekenaar.

Deze keer wil ik wat nader ingaan op de schaatsen die in deze Russische catalogus te koop worden aangeboden. Vooraf

wil ik opmerken dat het eigenlijk geen echte catalogus meer is, maar een aantal losse velletjes, veertien bladzijden in totaal. De omslag is helaas verloren gegaan.

Deze schaatsen werden te koop aangeboden door het warenhuis Robert Kenz in Moskou.

De naam Robert Kenz wordt vermeld bovenaan elke bladzijde. Aan de rechterzijde staat: *Magazijn van instrumenten en economische eigendommen*. Onderaan de bladzijde staat waar dit magazijn zich bevindt: Moskou, Mjanitskaja straat, op de hoek van de Miljoetinskhi-steeg, het Obidinoj-huis.

Het is niet precies te zeggen in welk jaar deze catalogus gedrukt is, maar het moet rond 1900 zijn, omdat de schaatsen die er

in afgebeeld zijn ook in Duitse schaatscatalogi staan uit die tijd.

Robert Kerz
РОБЕРТЪ КЕНЦЪ.

№ 1.

„Христианія“ !Christiania!

Международные беговые коньки фабрики Л. Г. Гегенъ изъ Христианіи. Прокладываютъ прочно, разь навсегда къ обуви посредствомъ проволоки, вьекъ отъ 100 до 140 год. Большинство побѣдителей на составныхъ конькобѣдѣхъ обязаны своимъ успѣхамъ этимъ „Норвежскимъ“ беговымъ конькамъ, благодаря ихъ необычайной легкости.

Цена 7 руб. 80 коп. пара.

№ 2.

„Христианія“ !Christiania!

Нѣмецкой фабрики Ф. Гегенъ. Изначно никелированы.

Цена 7 руб. 50 коп. пара.

№ 3.

Модель Ульстеръ „Ulster Schates“.

Эти коньки съ деревянными колодами особенно рекомендуются для составныхъ. Прокладываются длинными ремнями. Цена 2 руб. 20 коп. пара.

Москва, Невский, ул. Малютинскаго пер., д. Общедой.

(Кладь инструкціонныхъ и ходящихихъ принадлежностей.)

Totaal worden er achttien verschillende schaatsen aangeboden en wel als volgt onderverdeeld: - Twee paar Noorse hardrijdschaatsen, waarvan één paar is gemaakt door de fabriek van L.G. Hagen uit Christiania (de oude naam voor Oslo). Hierbij wordt opgemerkt dat *het merendeel van de winnaars van hardrijdwedstrijden op de schaats zijn successen dankt aan deze Noorse hardrijdschaatsen, dankzij hun buitengewoon lage gewicht.* Deze schaatsen wegen namelijk, afhankelijk van de maat, 425-600 gram, uiteraard zonder schoen. Het tweede paar Noren is gemaakt in de Duitse fabriek van F. Hens uit Hasten (bij

Remscheid) met als toevoeging: *Elegant vernikkeld.* - Eén paar Friese schaatsen. Het derde paar hardrijdschaatsen is het enige paar uit Nederland. Het is het klassieke IJster model. Het model wordt omschreven als schaatsen met houten voetblokken, speciaal aanbevolen voor hardrijdwedstrijden. Je bevestigt ze met lange riemen. Waarschijnlijk wordt dit paar Friese schaatsen als een goedkoop alternatief aangeboden voor de Noorse schaatsen. De Noren kosten namelijk ruim zeven roebel, de Friese ruim twee. - Vijftien paar kunstrijdschaatsen. Ze hebben hoofdzakelijk namen die we ook van Duitse kunstrijdschaatsen kennen: Schneewitchen, Jackson Haines, Kaiseradler en Victoria Sport.

РОБЕРТЪ КЕНЦЪ.

№ 7.

„Снѣгурочка“ !Schneewitchen!

За послѣдніе пять лѣтъ приняты какъ самыя удобныя для дамъ и мужчинъ, неубивающіе и убивающіе кататься; обыкновенныя.

Цена 1 руб. 15 коп. пара.

№ 8.

Снѣгурочка !Schneewitchen!

Саміе, съ облегченными лезвіями. Цена 1 р. 85 к. пара.

№ 9.

Тоже съ никелированными лезвіями. Цена 2 р. 30 к. пара.

Москва, Невский, ул. Малютинскаго пер., д. Общедой.

(Кладь инструкціонныхъ и ходящихихъ принадлежностей.)

Maar ook enkele onbekende namen komen we tegen, zoals Nurmis en Turff, namen aangepast aan de Russische markt of Scandinavische schaatsmerken?

Opmerkelijk is wel dat in de ijzers meestal geen naam en/of merkje is geslagen. Bij de schaats met de naam Victoria Sport en Kaiseradler is dit wel het geval. Zouden we daaruit kunnen concluderen dat de merkloze schaatsen in Rusland zelf gemaakt zijn?

Hierover heb ik mijn twijfels, omdat bij de goedkope Duitse kunstrijdschaatsen ook

lang niet altijd een merkje of naam op het ijzer staat.

Bij sommige merkloze schaatsen staat wel weer af en toe vermeld: zeer elegante afwerking met gepatenteerde *Engelse* uitgeslepen ijzers of zeer elegante schaatsen met *Engelse* fijne glij-ijzers. U merkt wel er blijven nog heel wat raadsels op te lossen. Misschien maar eens een Rusland-kenner raadplegen?

Voor op- en aanmerkingen houd ik mij van harte aanbevolen.

Anrie Broere

Posten en stempels (2)

Dacht ik in de vorige editie het merendeel van de postzegels van dit jaar wel te hebben beschreven, niets bleek minder waar. Vooral in Nederland zijn we dit jaar goed bedeed.

Eerst de uitgiften ter gelegenheid van de Olympische Spelen:

De Maladiven hebben een postzegel (waarde Rf12) met daarop de zegel van het Duitse Rijk uit 1936 uitgegeven. Datum is mij nog niet bekend. De originele groene

zegel (waarde 6+4, een toeslagzegel dus) is in 1935 uitgegeven. Hierop staat de schaatser Ivar Ballangrud. Deze zegel is de eerste zegel ter wereld met een

duidelijke langebaanschaatser erop.

São Tomé e Príncipe heeft een velletje met daarop schaatsers elkaar duwend en short-trackers uitgegeven. Het is een zeer commerciële uitgave, want ook de Sputnik 2 met Laika staan op het velletje.

Zoals ik al zei de uitgaven in Nederland:

Op de velletjes Mooi Nederland Zutphen (4-8-06) en Kampen (1-9-06) zien we schaatstaferelen: respectievelijk "Gezicht op Zutphen" van een anonieme schilder en "IJsvermaak" van Hendrik Avercamp.

En dan werd ik er door René Dijkstra attent gemaakt dat door de stadspost van Noord-Oost Friesland weer een prachtig velletje met kerstzegels (uitgifte 1-12-06, 10x 0,25 cent) is gemaakt.

Deze firma heeft al vele prijzen in de wacht gesleept, onder andere met het velletje waar de elfstedenbrug op staat.

Zie ook www.regiopost.com. In dit geval staan er vijf verschillende winterse schilderijen op, gemaakt in de typerende stijl van René.

Tenslotte een correctie op de vorige keer: Zei ik dat er voor het eerst in Frankrijk iets te melden was rondom de Olympische Spelen op filatelistisch gebied..... Nog geen twee weken later vind ik een stempel uit Amiens 1992 met een schaatser, skiër en skispringer erop.

Dat is dus ook meteen het lastige aan stempels, ze zijn veel lastiger te achterhalen. Mocht u dus iets tegenkomen, laat het me weten.

Laatste nieuws:

Er is in Nederland op 11 december een priority zegel van 72 cent voor Europa uitgekomen met een klapschaats.

Als je de Unox worst ook relevant vindt voor schaatsen, dan is ook het velletje (10x44 cent) voor Nederland interessant.

Caroline van Staaveren

Boek en zopie

Help ik zit in een wak - Rien de Roon

Rien de Roon is een begenadigd verteller; dat toonde hij een paar jaar geleden toen hij te gast was op een ledenvergadering van onze ijsclub.

Na afloop van de bijeenkomst vermaakte de oud-marathonschaatser de aanwezigen met tal van winterse anekdotes en had daarbij de lachers snel op z'n hand.

Zijn humoristische verhalen heeft hij inmiddels aan het papier toevertrouwd. Na 'Het belang van borstvoeding' verscheen

onlangs het boekje 'Help ik zit in een wak'. Hoewel De Roon geen bijzonder begenadigd schrijver genoemd kan worden, zorgt hij met zijn spontane pennenstreken over de schaats- en wielerved voor vele genoeglijke uurtjes leesplezier.

Beide boeken zijn in eigen beheer uitgegeven. Via de site www.ridero.nl kunt u uw bestelling plaatsen.

U betaalt per deel, inclusief handtekening van De Roon, € 11.90.

Schaatsseizoenen 2005/2006 34e jaargang - Hedman Bijlsma e.a.

De kleur oranje siert, niet ten onrechte, al een aantal jaren de cover van 's werelds meest complete statistisch jaarboek. Deze uitgave van Schaatsseizoenen blijkt uitgebreid en gekleurd terug op het Olympische schaatsseizoenen 2005-2006.

Naast de successen van onze nationale topschaatsers is er ook veel aandacht voor de verrichtingen van de schaatsers uit andere schaatslanden. Bijzondere aandacht in deze uitgave is er voor de Olympische Winterspelen van 1960 in het Amerikaanse Squaw Valley en voor het kleine schaatsland Estland.

De informatieve teksten en de honderden foto's, in combinatie met de vele cijfers, maken Schaatsseizoenen weer tot een onmisbaar bezit voor de echte schaatsliefhebber.

Na overmaking van € 21,00 op postbankrekeningnummer 341405 ten name van Stichting Schaatsseizoenen, Fonejacht 6, 9204 KN Drachten (onder vermelding van '34e jaargang') krijgt u Schaatsseizoenen 2005-2006 toegestuurd.

Jubileumboeken:

Schaatsplezier in Grafhorst - 100 jaar ijsclub De Hoop - Gerrit Schinkel

De zeer verzorgde vormgeving is het eerste dat opvalt bij het doorbladeren van Schaatsplezier in Grafhorst. Het levensverhaal van ijsclub De Hoop is geschreven door Gerrit Schinkel, die kon putten uit een uitgebreid (foto)archief.

Het Overijsselse Grafhorst was aan het begin van de twintigste eeuw omgeven door het Ganzendiep en de grote veenplas De Koekoek. Volop mogelijkheden dus voor winters ijsvermaak, waartoe het initiatief veelal werd genomen door een tweetal onderwijzers.

Zij stonden ook daar aan de basis van De Hoop. Oud-journalist Schinkel beschrijft deze ontstaansgeschiedenis van De Hoop op prettige wijze zonder te vervallen in details. Ook de rest van het boek kenmerkt zich door de prettige leesbaarheid.

Het jubileumboek van ijsclub De Hoop is te bestellen bij Henk Zegers, Jan van Dieststraat 40, 8277 AM Grafhorst. De prijs bedraagt € 15,00.

Schaatstrainingsclub Willy van de Berk - Het Ijsbericht 1956-2006 - Helen van Bokhoven en anderen.

In 1956 kreeg de Haarsteegse Schaatsclub Jaap Eden een afdeling die zich richtte op het hardrijden op de schaats. In 1981 werd deze afdeling een zelfstandige ijsclub, die in 1990 de naam Schaatstrainingsclub Willy van de Berk kreeg.

Slechts een officieus jubileum dus in 2006, maar dat vormde geen beletsel voor de publicatie van een alleraardigst jubileumboekje. De opzet is bijzonder. Van ieder bestaansjaar, slechts de eerste 'afdelingsjaren' komen er enigszins bekaaid af, wordt een gebeurtenis of ander belangwekkend feit beschreven. Ik kreeg de jubileumuit-

gave gratis toegestuurd na mijn bestelling via stcwvdb@planet.nl. Wellicht behoort u ook tot de gelukkigen.

Een leven lang schaatsen Schaatstrainingsgroep Wageningen 50 jaar

Na in de eerste helft van het boek, middels 'de kronieken', geschiedkundig te hebben terugblijkt in het leven van STW is het tweede deel van het Wageningse boek thematisch van opzet.

De vereniging, in oktober 1956 opgericht als de afdeling Wageningen van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Hardrijden op de Schaats, kent twee Poolster-begunstigers als coryfee, te weten Tijs Visser en Leffert Oldenkamp.

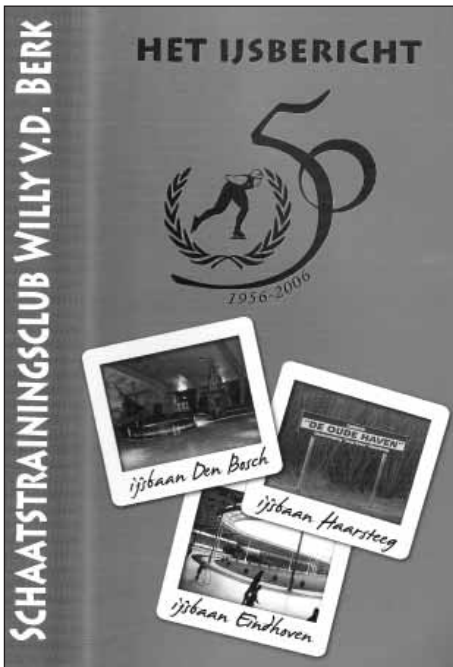
Deze worden geïnterviewd in het hoofdstuk *STW Portretten*. Boeiend om te lezen is het hoofdstuk *Techniek rond het ijs*.

De auteurs nemen in dit hoofdstuk een diepe sprong in de schaatstoekomst. Of ze met hun gedachte 'In het jaar 2025 komt het oude merk Noorman met nieuwe legeringen' hout snijden is echter de vraag ...

Dit jubileumboek is voor € 19.50 te bestellen. U maakt het bedrag over op giro-nummer 2144671 ten name van STW penningmeester, postbus 288, 6700 AG Wageningen, o.v.v. 'jubileumboek'.

Naast een welgevuld boek ontvangt u dan ook nog een cd-rom met daarop alle STW-publicaties van clubbladen, Elfstedenboekjes, jaarverslagen en verslagen van ledenvergaderingen.

Tom Streng

Eislaufen im Spreewald Die Winter von 1900 – 2005

Jörg Grützmann en Fred de Vegt

Het gebeurt niet zo vaak dat er een Duits schaatsboek van de pers rolt.

Recent echter is er een boekje verschenen dat iedere schaatsliefhebber - maar ook schaatsverzamelaar - in zijn boekenkast zou willen hebben.

De schaatsliefhebber om daar ideeën uit op te doen voor het plannen van een schaats-tocht als de winters in Holland zo blijven als ze nu zijn, de schaatsverzamelaar om meer kennis op te doen over de houten en de metalen Spreewaldschaatsen.

Twee Duitse schrijvers, Jörg Grützmann en ons clublid Fred de Vegt uit Bremen, hebben een alleraardigst boekje samengesteld over het Spreewald, het gebied ten Zuidoosten van Berlijn (de Spree is de rivier die door dit gebied stroomt).

Dit gebied lijkt nog het meest op het plassengebied in het noordwesten van Overijssel. Als je over dit gebied leest en de fraaie afbeeldingen ziet krijg je zin om daar naar toe te gaan en de schaatsen onder te binden.

Fred de Vegt doet zelfs een paar voorstellen voor 'Eiswanderungen im Oberspreewald'. De afbeeldingen, in zwart/wit en in kleur, geven een goed beeld hoe daar vooral vroeger geschaatst werd: voor het plezier, maar ook functioneel. Je ziet de schoorsteenve-

ger, de postbode, ja zelfs de brandweer op het ijs oefenen. Ook de strenge winters van 1900 – 2005 worden kort besproken. Wie hierover nog meer wil weten kan de zeer uitgebreide literatuuropgave (vijf bladzijden op een totaal van zestig) raadplegen. Eislaufen im Spreewald is te bestellen bij Isensee Verlag, Haarenstr. 20, 26122 Oldenburg Duitsland voor € 9.80. ISBN 3 89995 359 2. (zie ook bestelkaart in Kouwe Drukte 27)

Anrie Broere

Ijsspelen (4 en slot)

Is er niet iets voor te zeggen dat alle activiteiten van de mens op het ijs spel en feest zijn? Ik vind van wel. Om deze reden wil ik in deze slotaflevering een impressie geven van de gekostumeerde ijsfeesten, een bijzondere vorm van spelen op het ijs. Mijn bronnen zijn jubileumboeken van ijsclubs, algemene beschrijvingen van winters vermaak en krantenberichten, die grotendeels aanwezig zijn in mijn verzameling.

Altijd al ijsfeesten?

Van oudsher werden op het ijs feesten gehouden. Eerst narrengilden, en later studenten, organiseerden in de winter maskerades met gemaskerde en uitgedoste deelnemers op schaatsen of in sleden. Niet iedereen was ingenomen met 'mommerie'. Vermakelijk is het bezwaar van middeleeuwse medici.

De duivels- en beestenkoppen zouden vrouwen en kinderen de stuipen op het lijf jagen. Eind 18e eeuw is het verboden om in maskeradekleren op straat te lopen. Nog geen twintig jaar later is onder Franse invloed van een verbod geen sprake meer. In 1809 zijn in Amsterdam bals parés en masqués, zowel openbaar als particulier, geen uitzondering meer.

Je zou kunnen veronderstellen dat in winters met voldoende ijs zonder problemen gekostumeerde ijsfeesten konden worden gehouden. Ter Gouw constateert in 1871 echter dat het enige overblijfsel van maskerades op het ijs de gekostumeerde hardrijderijen zijn.

Een verklaring geeft hij niet. Gekostumeerde hardrijderijen waren blijkbaar in trek, want

in 1864 werden ze in Leeuwarden twee keer gehouden. Het is opmerkelijk dat de kostuums van onder meer Garibaldi, Don Quichote, Willem Tell, Napoleon, Harlekijn, Clown August die de deelnemers dragen ook bij gekostumeerde ijsfeesten in de 20e eeuw populair zijn.

Mijn bronnenmateriaal is te beperkt om te ontdekken of tussen 1871 en 1891 gekostumeerde hardrijderijen of gekostumeerde ijsfeesten of beide zijn gehouden.

Een feit is dat er op 17 januari 1891 in Zaandam sprake is van een gekostumeerd ijsfeest op de Zaan. De verlichting van de baan bestaat uit onder meer lampions, vetpotjes en brandende teertonnen.

Het ijs moet wel erg dik zijn geweest, want na lange tijd waren weer kermisattracties op het ijs te vinden.

In Nieuwe Niedorp was een gekostumeerd feest voor het eerst op zondag 11 februari 1917 onderdeel van de kermis op het ijs. De kern van de zeer druk bezochte kermissen vormden de attracties en kramen waar etenswaren en andere zaken aan de man gebracht werden.

De vereniging IJs- en Volksvermaak had van de opera in Amsterdam honderdvijftig kostuums gehuurd die de standhouders voor vijftig cent konden huren. Veel gekostumeerden lieten zich ook grimeren. Ook in februari 1929 deden veel dorpelingen mee aan de ijsmaskerade tijdens de driedaagse kermis op het ijs.

IJs en weder dienende

Ontelbare geplande ijsfeesten zullen vanwege het ontbreken van ijs niet gehouden zijn of halsoverkop afgelast zijn door heel snel invallende dooi. Het eerste overkomt de ijsclub in Wieringerwaard in 1909. Al in 1905 stelde de voorzitter voor om een ijsfeest te organiseren, maar de andere bestuursleden zijn bang voor hoge kosten. In de vergadering van november 1909 is dat geen punt meer. De ijsclub besluit om naast de (hardrij)wedstrijden ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan een "gekostumeerd bal" op het ijs te houden. Voor de mooiste en eigenaardigste kostuums zijn prijzen beschikbaar. De deelnemers zijn verplicht met licht of lampion te rijden. Helaas was de winter zo zacht dat het ijsfeest niet gehouden kon worden. Pas in februari 1917 kon een gekostumeerd ijsfeest wel doorgaan. Met succes, want niet minder dan 46 deelnemers hadden de moeite genomen gekostumeerd te verschijnen. Volgens de notulen "was het

een eenig gezicht".

Door invallende dooi kon in Nieuwe Niedorp de voor zondag 25 januari 1891 geplande kermis op het ijs niet worden gehouden. In 1893 trof de kermis het op vrijdag 13 en zondag 15 januari weer niet: ook toen dooide het...Op woensdag 18 januari kon eindelijk de eerste kermis worden gehouden.

De Haagse krant Het Vaderland verzucht in een verslag van zondag 1 januari 1928 dat het traditie is dat wanneer de Haagsche IJsclub festiviteiten gaat organiseren het met de vorst is afgelopen. Ondanks, of juist vanwege de dreiging van dooi kondigt het bestuur van de Haagsche IJsclub een gekostumeerd ijsfeest aan voor dinsdag 3 januari. Op 6 februari 1929 was het aangekondigde gekostumeerd ijsfeest van de Haagsche IJsclub ook een prooi van de dooi. Pijnlijk was dat het gekostumeerde ijsfeest van de Nieuwe 's-Gravenhaagsche IJsvereniging op de vijver van Meer en Bosch op 4 februari wel door kon gaan en veel belangstelling van rij- en kijkklustigen trok. De Haagsche IJsclub bleef het proberen, want Het Vaderland van vrijdag 8 februari 1929 bevatte weer een aankondiging van een gekostumeerd ijsfeest van de Haagsche IJsclub. Mèt de verbaasde constatering "Een gecostumeerd ijsfeest en niet eens dooi?" Een deelnemer uitte zijn verwondering over het doorgaan door in een oliejas en parapluie met het opschrift "'t Is veel te mooi, een ijsfeest en ... geen dooi!" rond te zwieren.

Doet iedereen mee?

De deelname is wisselend. Waar dat aan ligt wordt niet duidelijk. Is men in 1909 in de

Wieringerwaard in de wolken met 46 deelnemers, in Renkum was in februari 1939 het halve dorp 's avonds in één of ander vreemd pak op de ijsbaan te vinden. De beide Haagse ijsclubs mogen zich meestal ook verheugen in grote belangstelling van rijlustigen, dat wil zeggen gekostumeerden. In Den Haag is het namelijk regel dat op de avond van een gekostumeerd ijsfeest alleen gekostumeerden mogen rijden.

De ijsfeesten trekken daarnaast ook veel kijk-lustigen. Het Vaderland constateert in januari 1933 dat het gezien de tijdsomstandigheden en vanwege de korte voorbereidingstijd begrijpelijk is dat het aantal gekostumeerden in de minderheid was op het gekostumeerd avond-ijsfeest op de Haagsche IJclub ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan. Toch reden nog enkele honderden schaatsenrijders en vooral schaatsenrijdsters gekostumeerd rond. De verslaggever van de Bornsche Courant is in februari 1940 van mening dat het aantal gekostumeerden bij de hinderniswedstrijd op het ijs in Zenderen groter had kunnen zijn.

Volendammers, Tirolers en Chinezen

Niet elk kostuum ontsproot aan de eigen creativiteit. Een aantal kostuums zal ooit zelf gemaakt zijn en daarna door familie, vrienden, enzovoort, gebruikt zijn.

Daarnaast werden ook veel kostuums gehuurd, met als gevolg een stoet van sneeuwpoppen, Indianen, Volendammers, Tirolers, Charlie Chaplins, Veluwse boertjes en boerinetjes, Paljassen, Fausten met Gretchens, Mefistoles, Carmens met Don José's, Spaanse jongens en meisjes, hoofd-

personen uit opera's, als Rigoletto, hertogen van Mantua, Italiaanse hellebardiers, cowboys, schoorsteenvegers en -veegsters, Moren en Chinezen op het ijs.

Op het ijsfeest in Renkum in februari 1929 had een costumier uit Arnhem zijn enorme hoeveelheid kostuums in een mum van tijd verhuurd. Tot de categorie simpele kostuums horen pyama's met slaapmuts, voetballers en zomerklleding.

Aparte creaties of groepen trokken altijd veel aandacht. Zoals het groepje dienstmeisjes dat met bakkers en koks rondschaatste. Of de

drie meisjes die de Nederlandse vlag vormden en dus de hele avond samen moesten rijden.

Verder het meisje dat ingepakt was in kussens met het opschrift "val zacht!", de dame in de kleuren van de Haagsche IJclub, de dame die "gekleed" was in de lidmaatschaps-

kaarten die de Haagsche IJclub gedurende vijftig jaar had uitgegeven en de dikke Meesterzanger van Neurenberg die alsmat do-sol-mi-dó neuriënd over de baan gleed.

Geen spel?

Het verslag in De Leerdammer van het gekostumeerde ijsfeest op zaterdag 28 januari 1933 in Asperen is door de niet malse kritiek op de deelnemers en hun kostuums curieus en kostelijk. Na de constatering dat maar 19 personen, verdeeld in 10 groepen, de moeite hadden genomen om gekostumeerd te komen, richt de verslaggever zijn pijlen op de kostuums. Hij had weliswaar schitterende kostuums gezien, maar die waren "niet geheel juist bij de persoon, die men wilde uitbeelden." Vooral de historische dameskleding was vaak niet in stijl. Bij de uitbeelding van Willem de Zwijger ontbrak de zo typerende Zwijgerkraag. De cowboys zwierven wel verdienstelijk, maar waren teveel op hun zondags en hadden hun asso's vergeten. Napoleon had wel de goede houding, maar hij had een witte pantalon en een vest moeten aantrekken. De Pinda-Chinezen leken wel op echte Chinezen, maar niet op een Pinda-Chinees. De beer met berentemmer en twee zigeunermeisjes was de leukste groep. De beer danste voortreffelijk, terwijl de leider hem goed in toom wist te houden. De verslaggever hoopt dat bij een volgend ijsfeest meer gekostumeerde deelnemers zijn. De ijsclub krijgt de raad een ijsfeest eerder aan te kondigen, waardoor meer mensen de gelegenheid hebben om op zoek te gaan naar een origineel kostuum. De eventuele deelnemers

krijgen de raad "zich goed op de hoogte te stellen van de klederdracht in de tijd, waarin de door hen uitgebeelde persoon leefde" ... In krantenberichten in andere kranten beperken de opmerkingen zich tot het aantal gekostumeerde deelnemers en de late aankondiging van ijsfeesten, en ook dan is er nog begrip voor de situatie. Zou meneer de verslaggever van De Leerdammer niet in de gaten hebben gehad dat het om spelen op het ijs ging?

Marianne van Zuijlen

Bronnen:

- Wes Beekhuizen. Groen was mijn dorp. Renkum in de jaren 1900-1925. 2e dr. Renkum: Eigen beheer, 1973*
- J.T. Bremer. 125 jaar IJclub 'Jan Woudenberg' Wieringerwaard. Wieringerwaard: IJclub 'Jan Woudenberg', 2004*
- J. ter Gouw. De volksvermaken. Haarlem: Bohn, 1871*
- Freek Koorn, Hans Stammes. IJs en Volksvermaak De Rijd Nieuwe Niedorp 100 jaar. Nieuwe Niedorp: IJs en Volksvermaak De Rijd Nieuwe Niedorp, 1986*
- Jan van Leerdam. De krant van toen: nieuws van 70 jaar geleden [januari t/m maart 1933]. In: De Asperensche Courant [periodiek van de Historische Vereniging Asperen] 24:1 (2003) 13-21*
- Een aantal jaargangen van Het Vaderland Illustraties A. Rünckel: in Chr. van Abkoude, Hollandsche jongens, 1907, Pol Dom: in C. Joh. Kieviet, Het huisgezin van dokter Forting, 1924*

Winterse aantekeningen van een Friese boer

Er zijn mensen die de discipline opbrengen om een dagboek bij te houden. Soms duurt dat maar kort, bijvoorbeeld alleen tijdens een vakantie. Maar een enkele keer houden ze dat jarenlang vol.

Tot die laatste categorie rekenen we boer Hellema die onder Wirdum in Friesland een bedrijf had. Van 1821 tot 1856 hield hij een dagboek bij waarin allerlei zaken aan de orde komen, zoals de aanleg van een straatweg van Leeuwarden naar Zwolle, dijkdoorbraken, cholera en pokken, het onderhoud van molens, een bruinvis in de grachten te Leeuwarden, en hoe kan het anders ... hier en daar ook over het weer. En dat laatste brengt mij er toe om dit stukje te schrijven.

Het is interessant om impressies over de winters uit die jaren met het begeleidende commentaar uit de eerste hand toegespeeld te krijgen. Dat begint al direct met de strenge winter van 1822/1823, toen men met paarden en zwaar beladen hooiwagens over het ijs reed, *“het vervoer der goederen van allerlei aard was hierdoor gemakkelijk: “De zee was ook zoo sterk met ijs bezet, dat men dezelve zonder gevaar konde passeren.” “... het vroom overal op bed ja tot den haard, oude lieden hadden het slimst te verantwoorden...”*

En verder verhalen over gevaarlijk ijs, familiebezoeken over het ijs, over hardrijden (*“... zoo is er overal leven en vermaak”*), over gevaarlijke wakken (*“... was er een vader van een talrijk huisgezin in de Stadsgracht verdronken”*). In de aantekeningen van de lange winter van 1829/30 lezen we van een Ds. Van der

Zwaag die zeer tegen het schaatsenrijden was *“vooral daarom wijl het leven er vaak mede gemoeid...ware”*. Het was ook een tijd dat er steeds meer hardrijderijen georganiseerd werden.

Eerst door ondernemende kasteleins *“om eenen goeden winter aan verteringen te maken”*. In de steden werden vaak ook grote prijzen uitgelooft door *“leden van aanzienlijke gezelschappen ... en meestal van stadswegen, althans met voorkennis der regering”*. *“Wijders liepen de gesprekken over die der arbeidzame klasse alhier, welke door de aanhoudende winter verhinderd wierden om iets te verdienen”*. Begin december van dat jaar kon men al de schaatsen onderbinden op de Sneekervaart. Maar de aanvoer van turf voor de verwarming dreigt daardoor in gevaar te komen.

De strenge winter houdt aan ... *“felle koude zal grotelijks de ellende van een menigte mensen vermeerderen, bij het algemeen gebrek van turf en brandstof, behoefte aan voedsel en deksel, vooral onder den gemene stand”*. Het merendeel van de wintervoorraad aardappels is bevroren. Begin 1833 vond er in 's Hertogenbosch een hardrijderij onder de schutters aldaar plaats. Het is de moeite waard voor onze boer dit te vermelden omdat ene Van der Veer uit Sneek, ene Ter Horst uit Leeuwarden en ene Ate Huberts Westerhuis van Wartena met de prijzen gingen strijken. *“Men had deze plechtigheid op zijn Friesch met vlaggen en Musiek gevierd”*. De prijzen waren een gouden en zilveren horloges, die

door de Generaal Cortheiligers eigenhandig werden uitgereikt. In januari 1836 is Hellema op bezoek in Dokkum en valt de vorst in. De terugreis naar Leeuwarden zal per trekschuit over de Dokkumer Ee plaats vinden. Dat lukte op het nippertje en alleen door er drie sterke paarden voor te spannen. In de schuit kon de boer zich enigszins warm houden dankzij een koperen stoof met een kooltje vuur. Elders lezen we dat in februari 1845 negen paarden ingezet werden om schepen door de Dokkumer Ee te trekken. In de winter van 1837 wordt er bericht over gevaarlijk ijs *“dewijl de Gouverneur bevolen hadde om gedurende de winter bij alle gelegenheden door alle zee-sluisen te zullen stroomen”*

En begin 1838 is het weer raak. Het begint met het vangen van eenden die *“wij van tijd tot tijd gedurende de vorst vingen, hebben wij in onze eigene huishouding geconsumeerd, welke met gekookte appels een aangename spijs verschaft.”* Verder aantekeningen over hardrijden van kinderen met als prijzen voor de jongens een verlakte doos met pijp en voor de meisjes een beugeltje, over talrijke breuken van armen en benen, waardoor een vermaard beenzetter in de stad alleen al veertig patiënten moest behandelen. Er volgt een opgetogen betoog over de schaatskwaliteiten van hun jongste zoon Sytze van zeven jaar. Onze schrijver verhaalt ook van een ontmoeting op een mistige decemberavond met een dwaallicht, waarvan hij zich afvraagt wat dit zou zijn. Hij komt er niet uit. Hij houdt het er voor *“zolang mij het tegendeel niet bewezen is dat het een nachtvogel is.”*

ets Ids Wiersma in Broerren Halbertsma, Rimen en teltsjes

En in februari van 1841 is het weer raak. Maar zo erg als in de winter van 1740 (waarvan onze kronikleur zich nog de verhalen herinnert), toen men de beesten voederde met het stro van daken en schuren, werd het gelukkig niet.

Te Wirdum werden *“onder de gemene man van den hervormden Godsdienst”* naast rundvet zes mudden gort verdeeld en wekelijks een aantal broden, zeven weken lang. Tot halverwege maart vroom het nog streng en werden met paardensleden allerlei voorraden en turf aangevoerd.

Tot slot, we zaten erop te wachten, het berichtje dat de twee gebroeders Atze en Eelke Jans te Oldeboorn *“op eenen dag alle de steden in ons geweest hadden bezogt; op den 30 Jan (1848) reden zij op schaatsen 's morgens uit en kwamen 11 uur 's avonds weder thuis.”*

Allemaal feiten en feitjes die een beeld geven van het leven van onze (bet)overgrootouders op het Friese platteland. Wij ontleenden ze aan de 'Kroniek van een Friese boer.

De aantekeningen (1821-1856) van Doeke

Wijgers Hellema te Wirdum' waarvan in 1978 een 446 pagina's dikke bewerkte editie verscheen.

Minne ledes Nieuwhof

Tentoonstellingen

Een drietal leden van De Poolster heeft deze winter in den lande een tentoonstelling.

Een overzicht:

1. *Onder de naam Op bevroren water* heeft René Diekstra een heel aardige tentoonstelling in *Schoonewelle, Centrum Natuur en Ambacht* ingericht. Op zijn eigen vertrouwde manier heeft hij in dit Centrum voor de belangstellende bezoeker weer het nodige fraais bij elkaar weten te zetten. Naast de tentoonstelling van René is er in dit Centrum veel te zien over de natuur van de Noordwesthoek van Overijssel. Bezoekadres: Museumlaan 2, Zwartsluis.

De tentoonstelling duurt tot en met zaterdag 17 februari 2007. Informatie openingstijden: tel. 038-3866555, website: www.schoonewelle.nl.

2. Middels een prachtige Kerstkaart heeft Jitse Hotsma laten weten dat hij een tentoonstelling heeft in *De Grutterswinkel*. Jitse heeft uit zijn uitgebreide collectie een tentoonstelling samengesteld onder de naam *Wintervertier*. Het bezoekadres is Nieuwesteeg 5, Leeuwarden.

De tentoonstelling duurt van 15 december tot 15 maart 2007. Informatie openingstijden: tel.058-2153427.

3. Tot slot kan er in Dokkum een tentoonstelling in het museum *Het Admiraliteitshuis* onder de naam *Op glad ijs*, bekeken worden met materiaal uit de collectie van Harry Karssies. Naast een groot aantal kinderboeken zijn er ook een aantal winter "ansichtkaarten" met schaatsende leden van het Koninklijk Huis te bewonderen.

Bijzonder is dat er voor deze tentoonstelling een educatief project over de Elfstedentocht voor de basisscholen gemaakt is.

Het bezoekadres is Diepswal 27, Dokkum.

De tentoonstelling duurt van 11 november tot en met zondag 28 januari 2007.

Informatie openingstijden:

tel. 0519-2933134,

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van de Stichting "De Poolster", verzamelkring van schaatsen en winterse objecten, en verschijnt driemaal per jaar. Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke doorbellen naar:

Anrie Broere, tel. 0316 223081

Redactie-adres

Anrie Broere
Schaepmanstraat 5
6941 CD Didam
anriebroere@kpnplanet.nl

Redactieleden

Anrie Broere (hoofdredacteur)	tel. 0316 223081	e-mail: anriebroere@kpnplanet.nl
Minne Nieuwhof (redacteur)	tel. 0318 420327	e-mail: M.Nieuwhof@hetnet.nl
Caroline van Staaveren	tel. 023 5651597	e-mail: cvstaave@hotmail.com
Tom Streng (coördinator, redacteur)	tel. 0348 563100	e-mail: tom.streng@planet.nl
Marianne van Zuijlen (redacteur, beeldredactie en contactpersoon drukkerij)	tel. 075 6145322	e-mail: marianne@vanzuijlen.demon.nl

Opmaak en druk

Drukkerij De Gans, Amersfoort

Bestuursleden Stichting "De Poolster"

Huub Snoep (voorzitter)	tel. 0252 688699	e-mail: sndoos@xs4all.nl
Robert Koorneef (secretaris)	tel. 0513 622436	e-mail: robertkorneef@kpnplanet.nl
Edith Wassenaar (penningmeester)	tel. 035 6024811	e-mail: t.wassenaar@hetnet.nl
Matthy van Klaveren (commissies)	tel. 0251 241492	e-mail: Matthy.Klaveren@wanadoo.nl
Anrie Broere (lid, contactpersoon KD)	tel. 0316 223081	e-mail: anriebroere@kpnplanet.nl

Ledenadministratie

Edith Wassenaar, Wiardi Beckmanstraat 36, 3762 HA Soest, tel. 035 6024811

E-mail adres Stichting De Poolster

stichting_depooenster@yahoo.com

Abonnement

Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 23 over te maken op gironummer 4324260 t.n.v. Stichting De Poolster, Wiardi Beckmanstraat 36, 3762 HA Soest, met vermelding van abonneenaam en abonnementsgeld 2006-2007.

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 29 april 2007 moet de kopij uiterlijk vrijdag 17 maart 2007 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld.

Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publikaties.

